

UZAY YOLU İLE KİMSENİN GİTMEDİĞİ YERE GİTMEK

Prof. Dr. Feza KERESTECİOĞLU

Khas öğretim üyesi

Türkiye’de birçok kişinin bildiği televizyon dizisi, sinema filmi, roman, dergi ve animasyon gibi birçok mecra da yer edinmiş Uzay Yolu bu yıl 50. yılına bastı. Yayınlandığı her dönemde ise farklı kültür ve politik anlayış sergilemesiyle Uzay Yolu yayın geleneğindeki ayrımcılık karşıtlığının her zaman kayda değer örneklerinden biri olma özelliğini korudu.

Türkiye’de belli bir yaşın üzerindeki hemen herkesin tanışık olduğu, dünya üzerinde ise milyonlarca fanatığı olan; dev bir kültün bu yıl 50. yılını -hani ne derler- *ıdrak ediyoruz*: Uzak Yolu, orijinal adıyla *Star Trek*. Toplamda altı ayrı tarih çizgisini anlatan, biri animasyon olmak üzere altı televizyon dizisi ve 12 sinema filmine, ayrıca yüzlerce roman ve dergiye konu olmuş dev bir birikim.

Orijinal Uzak Yolu (*Star Trek - The Original Series*) dizisinin ilk bölümü 22 Eylül 1966’da NBC televizyonunda yayınlanmıştı. O günden sonra 90’lı yılların ortalarına kadar 5 ayrı dizi daha dünya televizyonlarında izlendi: *The Animated Series*, *The Next Generation*, *Deep Space Nine*, *Voyager* vs *Enterprise*. İki ay kadar önce de CBS şirketi, 2017 yılı başında gösterime girecek adı henüz konmamış yeni bir Uzak Yolu dizisinin müjdesini verdi. Sinema perdelerinden de değişik tarih çizgilerine karşılık gelen 12 ayrı film geldi geçti. İlk altısında (*Star Trek: The Motion Picture*, *Star Trek II: Wrath of Khan*, *Star Trek III: Search for Spock*, *Star Trek IV: Voyage Home*, *Star Trek V: The Final Frontier* ve *Star Trek VI: Undiscovered Country*), James Tiberius Kirk komutasındaki Atılgan (*Enterprise*) uzay gemisinin ve orijinal TV dizisindeki mürettebatının maceraları konu edilmekteydi. Ardından gelen dört filmde ise (*Star Trek Generations*, *Star Trek: First Contact*, *Star Trek: Insurrection* ve *Star Trek: Nemesis*), orijinal dizide anlatılanların bir yüzyıl sonrasına denk gelecek bir tarihteki ve Jean-Luc Picard komutasındaki “yeni” Atılgan’ın maceraları yer almıştı. Yedi yıllık uzunca bir aradan sonra vizyona çıkan *Star Trek* ve *Star Trek Into Darkness* filmleri ise Kaptan Kirk, İkinci Kaptan Mr. Spock, Dr. Leonard “Bones” McCoy ve Tegmen Nyota Uhura gibi orijinal dizi karakterleri üzerine kuruludur. Yine de hem olayların tarihsel dizilişinin hem de karakterlerin orijinal dizidekilerden farklılıklar göstermesi nedeniyle bu son filmlerin değişik bir tarih çizgisini konu aldıkları görülmektedir.

Tabii ki Uzak Yolu’nu sıradan bir bilim kurgu dizisinin ötesine ve yıllardır hayranlarını peşinden sürükleyen bir kült haline dönüşmesinin nedenleri üzerinde düşünölmeye değerdir. Gerek orijinal dizide gerekse diğer dizi ve filmlerde senaryoların temel düğümlerini bölümlerin çekildiği devirlerdeki çeşitli kültürel ve politik olguların mecazları olarak görmek olasıdır. Bu açıdan bakıldığında 1960’lardaki iki süper güç arasındaki uzaya çıkma yarışını ve aynı yıllarda giderek tırmanmaya başlayan soğuk savaş ortamını akıldan çıkarmamak gerekir. İşte, Uzak Yolu egemen güçlerin bu gergin ortama göre koşullandırılmaya çalıştığı Amerikan izleyicisine, tüm insanların (ve hatta diğer birçok gezegendeki akıllı varlıkların) barış ve birliğini temsil eden Birleşik Gezegenler Federasyonu’nu ve onun barış misyonu altında bilimsel araştırmalar yapmak için daha önce uzayın kimsenin gitmediği köşelerine giden Atılgan yıldız gemisini sunmaktadır. Üstelik de her fırsatta savaş, ırkçılık, ayrımcılık, hatta etçillik karşıtı; insan haklarını, feminizmi, teknolojinin barış amaçlı kullanımını öne çıkaran eleştirel bir anlayış sergilemektedir.

Barış ve kardeşlik olgusunu Atılgan’ın köprüsünde görev yapan ve adeta Birleşmiş Milletleri andıran mürettebatında doğrudan gözlemlemek mümkündür: Geminin kaptanı, Iowa’nın Riverside kasabasından gelen ve Yıldız Filosu Akademisi’nin gelmiş geçmiş en parlak mezunu olan James T. Kirk’tür. Mürettebatın insan olmayan en üst rütbeli subayı ise ikinci kaptan konumundaki Vulcan’lı Mr. Spock’tür. Siyah kadınların televizyon dizilerinde sadece hizmetkâr rollerine çıkabildiği o yıllarda geminin iletişim subayı olarak Afrika kökenli bir kadın olan Uhura’yı görmektediriz.

Batıda en çok “tiye alınan” halklardan birine mensup İskoç Montgomery Scott ise başmühendis olarak görev yapmaktadır. Dümende ise bir Japon, Hikaru Sulu, vardır. Dahası, rota subayı da soğuk savaştaki birincil düşman olan Rusya’dan çıkma Pavel Andreievich Chekov’dur.

Mürettebattaki bu çeşitlilik diğer Uzak Yolu dizi ve filmlerinin de temel unsurlarından biri olarak süregelen, hatta önceki dizilerde düşman olarak betimlenmiş dünya dışı ırklar (örn. Klingonlar) ileriki dizilerde Atılgan’ın köprüsündeki yerlerini almışlardır. *Deep Space Nine* dizisindeki dev uzay istasyonunun kaptanının (Benjamin Sisko) bir siyah olarak kurgulanması ve bir sonraki televizyon dizisi *Voyager*’da gemi kaptanının ve dolayısıyla, dizinin birinci karakterinin bir kadın (Kathryn Janeway) olması, Uzak Yolu geleneğindeki ayrımcılık karşıtlığının kayda değer örneklerindendir.

Kuşkusuz, hem kadın hem de siyah olması nedeniyle bu konuda en önemli figürlerden biri orijinal dizide Nichelle Nichols’un canlandığı Uhura karakteridir. Özellikle, dizinin üçüncü sezonunda 10. bölüm olan “Eflatun’un Üvey Çocukları”nda Kirk ve Uhura’nın öpüştükleri sahne, Amerikan televizyonlarında gösterilen beyaz bir erkek ve siyah bir kadının yer aldığı ilk ırklar arası öpüşme sahnesi olarak bilinmektedir. Uhura’yı canlandıran Nichelle Nichols dizinin ilk yılında kariyerinin yönünü Broadway’ce doğru çevirmek için diziden ayrılmaya kalktığında, Nichols’ın oynadığı tarihi rolün farkında olan Martin Luther King, onu kalmaya ikna etmek için özel bir çaba harcamış ve başarılı da olmuştur.

Zamanının egemen bakış açılarına aykırı düşen unsurlardan bir tanesi de Atılgan’ın tasarımıdır. Düşününüz ki o yıllarda uzaya geçekten çıkabilen araçların ortak görüntüsü bir füze şeklindeydi ve dev jet motorlarıyla itiliyordu. Öte yandan, kurgu dünyasının tipik uzay aracı da (uçan) daire biçimindeydi. William Shatner hatıralarında, dizinin yaratıcısı Gene Roddenberry’nin, nasıl bir gemi istediğini değil de, nasıl bir gemi *istemediğini* bildiğinden bahseder. Shatner’in yazdığına göre, Roddenberry bunu orijinal dizinin sanat yönetmeni Matt Jefferies’e şu şekilde ifade etmiş:

“Füze görmek istemiyorum. Uçan daire görmek istemiyorum. Uçak görmek istemiyorum. Jet görmek de istemiyorum, kanat görmek de istemiyorum!”

İşte, Atılgan gibi zarif ve fotojenik bir gemi Jefferies’in eskizlerinde bu dürtülerle şekillenmişti.

Tüm bu aykırılıklara koşut olacak şekilde, dizinin iki baş karakterinden biri de insan değildi. Ya da tam doğru olarak ifade etmek gerekirse Vulcanlı bir babanın ve insan bir annenin oğluydu. Mr. Spock, Atılgan’ın hem ikinci kaptanı hem de bilim subayıydı. Dolayısıyla veri toplama, analiz, akıl yürütme, benzetim, doğrulama ve sağlama gibi bilimsel yöntemin en temel unsurları, izleyiciye Mr. Spock üzerinden tanıtılıyordu. Akıl yürütmenin, duygusalığa, inanca ve safsataya karşı zaferi eninde sonunda onun kişiliğinde vücut buluyordu.

Kaptan Kirk ve arkadaşları, 1966 yılında “yeni yabancı dünyalar bulmak, yeni yaşamlar ve uygarlıklar aramak, daha önce hiç kimsenin gitmediği yerlere cesurca gitmek” için beş yıllık bir göreve çıkmışlardı. Uzak Yolu hayranları 50 yıldır bu yolda onları izliyor.